

FrØ-bladet

Nr. 4 – 06 årgang 5

JULEMØTE : Onsdag 6. des. klokka 19.00 se mer om **Jul i krigen** på side 4

Skråblikk –

med syn for lov og statutt

*Det er jo slike / at det vi har, blir ikke verdsatt rett /
mens vi besitter det. Men gjør det tappt / vil prisen stige straks
(Shakespeare, 1599)*

Frivillig arbeid er en nøkkel til å bygge sosiale fellesskap, sier kultur- og kirkeminister ... (mai 2006)

Arbeid med lokalhistorie blir stemoderlig behandlet – eller er det en ikke-eksisterende behandling det offentlige gir oss? Uten det årelange arbeidet som N-KH drev med stabburet og faktaproduksjon for noen årtier siden, så hadde ikke Nordvegen Historiesenter (NH) blitt en realitet. Den som vil motsi disse to påstandene, kjenner ikke vårt arbeid. Og det skal få være min tredje påstand.

Vi er del av en betydelig samfunnssektor, og med særlige behov. I tillegg bygger vi altså sosiale fellesskap...

I Norge har vi en vital frivillig sektor. Enkeltmennesker og grupper har lyst og vilje til å bruke av egen tid og/eller egne penger, for å skape et bedre liv for seg selv eller andre. Det kan skje av egeninteresse eller ut fra samfunnsansvar. Det er egenorganisert, selvstyrt og uten tanke på fortjeneste.

Halvparten av den norske befolkningen er engasjert i frivillig arbeid, til en pengeverdi av milliarder av kroner, kanskje tolv-sifret. Den ikke-lønnede innsatsen har vært et fraværende estimat i nasjonalregnskapet i over femti år, (i FN-sammenheng). Vi er ikke alene om å føle at arbeidet ikke teller med.

Ett ansattårsverk utløser tre årsverk i ubetalt frivillig innsats, sikkert også i NH. Vår egenfinansiering av lagets virksomhet bidrar til noe samfunnsnyttig. Derfor betyr det mye at organisasjoner som vår får gode, stabile og forutsigbare rammebetingelser for arbeidet. Arbeidet kan være delvis inntektsbringende arbeid, med inntekter til flere enn N-KH.

Det finnes et mangfold av ordninger, men frivillighetspolitikken framstår fragmentert, uforutsigbar og tilfeldig.

Momskompensasjon i forbindelse med ny refusjonsordning i 2003 er et godt eksempel:

1. Landslaget for lokalhistorie fikk innvilget kr. 28.739 (senere oppjustert med kr 349 til 29.088).
2. Resultatet: refusjoner mellom kr. 5,75 og opp til kr. 3.300!
3. Regnskapstall fra 104 av medlemslagene, med samlede driftsutgifter på 13,4 millioner ble levert til behandling.

200 millioner kroner var, i statsbudsjettet i 2002, satt til fordeling av momsrefusjon i den nasjonale "milliardbutikken Frivillig"!

Har N-KH et medlem, eller en hyggelig bekjent, som for moro skyld vil sette seg inn i denne ordningen?

Et ønske for den produserende lokalhistoriker og slektsgransker er å få solgt sitt produkt også, i så stort volum at man går *break even*. Med utgifter på 30.000 bør salget være på rundt 100 kopier til rimelig pris, for verken å tape eller profitere. En fyldig gardshistorie, fra Fosenøy som side 2 her i FrØ-bladet er klippet fra, inneholder svært mye intervjustoff. Når Karmøys historie bind IV nå så vidt er kommet i arbeid, bør kommunen bidra økonomisk til produksjon av kildemateriale som ikke er offentlig ansattes arkivstoff. Den dyktige amatør's åndsverk kopierer man ikke sånn uten videre.

Historielaget bestiller ett eksemplar, produsert lokalt!, av Jacobsens bok til vår egen samling. Hva gjør Karmøy kommune?

Også N-KH skal gjennomføre en bredt anlagt gardshistorie, med eller uten momsrefusjon, med eller uten inntektsgivende produkter, men med kommunal støtte.

RØ

JULENØTT

KOR er dette?

KA er det?

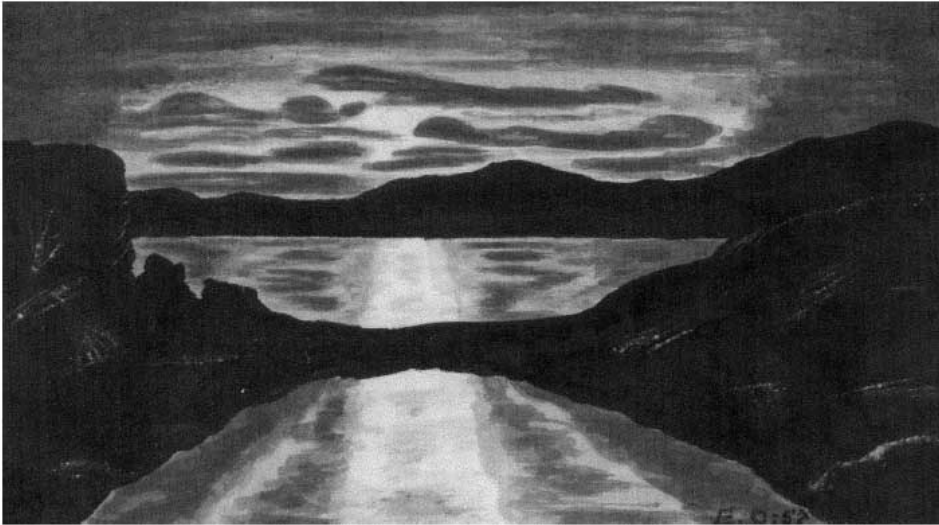
KIM eier stedet?

Se siste side for å sjekke at din gjetning er riktig....

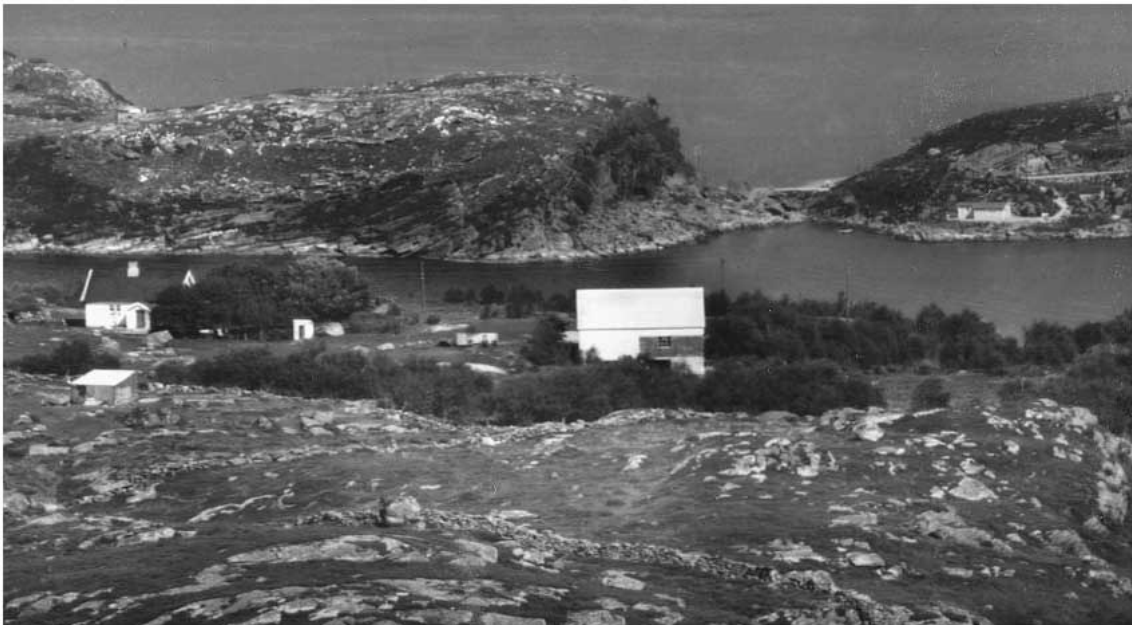
Det spøker i Uglesmåg.

Fælslig var det for en ung gutt ifølge med en voksen å ta seg ned fra Lindøy til den smale tangen mellom Lindøy og Fosenøy, snike seg under den bratte veggen under berget, en smal kjerreveg som den gang bare så vidt ga plass til bonden som hadde våget seg ut med hest og kjerre. Og mørkt var det ofte der nedi, så det krøyp nedover ryggen. Hadde ugla begynt å ule da var det ikke langt fra bukseskjelven. Dette bildet er utlånt fra Klara Jørgensen, Fosnaneset, og malt av hennes onkel Elias Olsen :

Før i tida gikk det en trang kanal gjennom Uglesmåg fra Vollsvika til Førresfjorden så smal at en robåt kunne ta seg gjennom. Men nifst var det under det store steinraset som engang hadde gått i Uglesmåg og all steinen i den høge ura forteller om et drama.

Et gammelt sagn har gått på folkemunne gjennom alle år. Om de to som hadde rodd til kjerka og fått vielse hos presten. Hele brudedefølget i festlig lag og til sang og felemusikk rodde båtene sine inn Vollsvika for å ta snarvegen gjennom Uglesmåg. Da løsnet steinen fra berget og raset kom over brudedefølget og begravde dem i steinura. Bildet er fra 1952 fra Fosnaneset br.nr.6 Sinaplasset hvor Synneva Johannesen bodde, i bakgrunnen Uglesmåg hvor raset med løsstein vises til venstre. Tydelig vises også hvor snau vegetasjonen var i utmarka på Fosen omkring 1940-50 åra.

Artikkelen om Uglesmåg er tillatt gjengitt fra boken: "Slekta til Jakob Johnsen og Kamilla Hervik på Fosen, gardsnr. 109 bruksnr. 7". Boka inneholder også mye lokalhistorie fra Fosenøy. Den kan bestilles hos

forfatter: Kåre Jacobsen adressen er: Østrengvn. 15, 1405 Langhus, eller e-post: kare.jac@online.no koster kr. 290,- + porto, og sendes og faktureres fra trykkeri på Karmøy.

KOR KA KIM

Til venstre i bildet, langsmed Rehaugvegen, skimter vi steingarden som var skillett mellom tidligere Avaldsnes og Torvastad kommuner. (Foto: Aadne Utvik)

6. Rehaugane

På bildet ser vi steingarden som var skillett mellom tidligere Avaldsnes og Torvastad kommuner med Rehaugvegen i forgrunnen. Ett av de to skiltene beskriver Fyrstegraven, en stor gravhaug som ligger på Nedre Hauge. Der ble det i 1831 funnet rester etter en mann som var gravlagt med rikt våpenutstyr.

Helt til venstre kan vi skimte skillett for Guttormshaugen (lokalt Prinsahaugen), som er den største av gravhaugene, med funn av en sjelden gullring. Den og de to neste haugene (R6 og R7) ble også undersøkt på 1800-tallet. De ligger i rekke på dyrket mark under garden Utvik. Vest på Lande er det rester etter to hauger (R9 og R10), uten funn – foreløpig.

Et "grensetilfelle"

Gravfunn er det heller ikke registrert fra den 5. Rehaugen (R8). Tvers over den markante haugen er det bygget en gammel steingard, som er skillett mellom gardene Vikshåland og Lande. Ingen arkeolog har skrevet om R8, men det har historikeren Frode Fyllingsnes. Han forteller i *Karmøys historie III*. fra 1687, da Ola Kristoffersen Utvik reiste tvist om skillene i utmarka for dyra som ble sendt i stølsmark:

"Under rettsmøtet skiftet sorenskriveren, lagrettemennene og de involverte partene det omdiskuterte utmarkstykket og sette ned grensesteiner. De store gravhaugene fra bronsealder på Reheia viste seg å være nyttige i denne sammenhengen. Når merkesteinen ble plassert midt oppe på en svær gravhaug, var det ikke så lett å trekke grensa i tvil."

Kultursti

På bildet ser vi begynnelsen på en gruset sti, som gjør området godt egnet for turer også med barnevogn. To veiskilt ved riksveien og Torvastadvegen viser til *Rehaugane* og Leirvegen leder fram til en stor parkeringsplass.

Midtveis på stien er et stort skilt på flere språk, bl.a. estisk (Estland!) Dette viser at Rehaugane er del av et internasjonalt fornminneområde om bronsealderkulturen, som også blir kalt *Europas første gullalder*.

På det samme skillett er det beskrevet en *kultursti*. Denne såkalte kulturstien vil selv lokalkjente ikke kunne finne fram til og kunne bruke. Beskrivelser og kartskisse vil verken kunne lede folk til Visnes eller andre interessante steder.

Ny forskning

På Nord-Karmøy er det rester etter gravminner fra bronsealder spredt over mange garders langs Karmsundet. Hauger og funn forteller om nær kulturforbindelse med folk sørover til Jæren, Lista og over havet til Jylland. Handelsforbindelser synes å ha strakt seg fra Irland i vest til Russland i øst – og selvsagt til de mektige bronsealderkulturene langs Middelhavet.

Den foreløpig beste innføringen i dette spennende stoffet finner vi i Lise Nordenborg Myhres bok *Historier fra en annen virkelighet. Fortellinger om bronsealderen ved Karmsundet*. (AmS 1998). Byggingen av de største haugene er blitt nydatert til tidsrommet mellom 1100 – 1380 f.Kr.

Hvem tar vare på gravhauger?

Det enkleste svaret vil være at forminner er vår felles kulturarv og tilhører oss alle. Men det forutsetter en bevissthet om at vern og pleie betyr noe for den enkelte av oss. På bildet ser vi at det gror til med trær på *Fyrstegraven*. Lov og forskrifter sier tydelig at *fylkeskommunen* er rette myndighet til å "søke etter, registrere og vedlikeholde mv. automatisk fredete kulturminner..." Uten systematisk pleie vil den staselige gravhaugen om kort tid se ut som en vill samling med blandingsskog. Er det slik vi vil ha det?

Konklusjon:

Rehaugane er det største anlegget av fornminner fra eldre bronsealder i vårt land. "Nordens pyramider" formidler kunnskap om et folk ved Karmsundet med internasjonale kulturforbindelser for mer enn 3000 år siden.

De fem største Rehaugane ligger på rekke på et høydedrag og formidler et mektig syn. Et sammenhengende areal omkring haugene er innløst av Arkeologiske museum i Stavanger og har dermed fått et sikkert vern – så langt. Vedlikehold sorterer under fylkeskommunen. Tilgjengeligheten til Rehaugane er god, skiltingen bra, men landskapspleien er dårlig. Lokalt engasjement er nødvendig for godt vern av fornminner. Vi forventer at Karmøy kommune viser forvalteransvar og tar initiativ når noe svikter og eventuelt bistår med støtte til en landskapspleie som vi kan være bekjent av.

FrØ og Smånytt

Julemøte

Torvastad Kulturhus, sal nord oppe
onsdag 6. desember klokka 19
Grøt og saltkvev, kaffe og drøs!

Jul i krigen

Marie var 14 og Hanna 15 da krigen brøt ut. Marie vokste opp i Hauskevågen hvor faren var fisker. Han ble drept av mine i 1940.

Hanna vokste opp på bondegard på Øvra-bø. Faren hennes hadde også fiskeskøyte.

Forskjellen i bosted og bakgrunn viser interessante forskjeller mht. krigens opplevelser.

Marie vil ta med seg aviser fra krigen. (Haugesundspresen).

Erling tar med rasjoneringskort og andre ting fra krigen.

- Et møte med mat, prat og kos.
- **Om juleforberedelser i krigsårene**

☞-----HUSK---!

http://kart.gulesider.no/kart/map.c?marklon=5.364476741118575&marklat=59.37565248191809&ps=8&imgt=MAP&id=s_5.364476741118575%2C59.37565248191809&n=59.3842483851629&s=59.3573067435471&e=5.30136268539917&w=5.22108989013394&markX=235&markY=75&tool=zoom&scrollX=0&scrollY=0

= Torvastad Kulturhus

Lørdag 2. des. holder alle brukere, foreninger og lag, åpent hus på Torvastad Kulturhus fra 2 – 5

FrØ-bladet som datafil får du i farger, med klikkbare lenker og annet i teksten. Trenger du leseprogrammet Adobe? Last ned fra lagets hjemmeside www.n-kh.no

LENKER som ikke riktig fører fram, kan være delt i linjeskift. Lim sammen delene i et tekstprogram før du kopierer til nett-leserens adresselinje.

6. desember

Nikolasmesse

<http://www.google.com/search?hl=no&q=Nikolasmesse&lr=>

Nilsmesse

<http://www.google.com/search?hl=no&q=Nilsmesse&lr=>

Skilta fornminner i Rogaland

<http://www.fornminner.no/>

På rette sida av kanten, med Erling Vikshåland

Erling sine småstykker er mange, og me får her i bladet lesa nokre av dei han har sett på papiret. Praten mellom folk, frå hus til hus, har sikkert vore på folkemunne i kvar ei bygd her nord. Nå er dei berga.

Presis avgang

Rutebåten Røgvær låg til kai i Haugesundog skulle som vanleg denne dagen gå ruta si til Dalen og Røyksund. ein framand emissær kom bort til matrosen ombord og spurde kva tid båten skulle gå.

'Me går klokka halv to', var svaret.

'Ja, hvis Gud vil', sa emissæren.

'Me går klokka halv to, om Gud vil eller ei', kom det kontant frå båtkaren.

Og fleire soger frå skrivemaskinen hans Erling kjem på prent...

I Fridtjof Øvrebøs ånd har FrØ-bladet nå sluttført sin serie KOR KA KIM om utvalgte fornminner i Nord-Karmøy.

Det startet med skipsgravene *Grønhaug* (1) på Bø og *Storhaug* (2) på Gunnarshaug. På fastlandssida bauta-anlegget *De fem dårlige jomfruer* (3) på Norheim og tufter etter *Middelaldergarden* (4) i Tuastadskogen. Serien avslutter med bronsealder: *Ringen-røysa* eller *Kongshaugen* (5) på Hydros industriområde og *Rehaugane* (6) på Reheia.

FrØ er etter initialene til vår kjente lokalhistoriker

Har du vore i bokhandelen og bladt i Vestlandets historie?

Om du vil kjøpa, så kan du tinga gjennom Historielaget.

Verket er den første verkelege landsdelshistoria som blir gitt ut i Noreg. Dei tre binda tek for seg samanbindande tilhøve og samhandling i landsdelen gjennom tidene, men òg motkrefter i form av lokale ulikskapar og spenningar. Vestlandet blir sett både innanfrå og utanfrå - i forhold til resten av landet og ei større omverd. Bind to handlar om samfunnsdanning og samfunnsorganisasjon i landsdelen frå mellomalderen til i dag. Landskapa frå Sunnmøre til Agder fekk ein sams samfunnsorganisasjon da dei blei eit eige ting- og lovområde under Gulatinget, og seinare blei heile Vestlandet bunde saman av det dominerande handelsknutepunktet og styringssenteret i Bergen. I samfunnsutviklinga gjennom de siste fem hundre åra legg bindet vekt på det vestnorske bygdesamfunnet, by- og tettstadsutvikling, tilhøvet mellom sentralmakt og vestnorsk periferi, folkerørslar og frivillige organisasjonar. Framstillinga munnar ut i eit oversyn over vestlandssamfunnet i dag. Dei tre binda om vår landsdel er ført i pennen av 29 historikarar og 21 diktarar, og blei lansert i siste veka av oktober. Me får 10% av den omsetnaden som går gjennom laget.

KOR: På Reheia KA: Den 5. Rehaugen KIM: Staten ved AmS.

Du ser del av det mektigste fornminneområdet fra bronsealderen i Norge! Før høststormene fjernet bladverket var gravminnet skjult av lauvskog. Er det slik vi skal verne om våre stolte kulturminner?